

Tapınmak Allah'ın Zatına mıdır? Allah'ın sıfatlarına ve fiillerine de tapılır mı? Risalelerde genelde isimler ve sıfatlar nazara veriliyor. Ehl-i sünnet çizgisi nedir?

Allah'ın sıfatlarına ibadet etmekle Allah'a ibadet etmek aynıdır. Zira sıfatlar Allah'ın zatından başka müstakil birer ilah değildirler. Allah'ın sıfatları Allah'ın Zâtı ile kaim olup ondan kaynayıp geliyorlar. Bu noktadan baktığımız zaman sıfatlar Allah ile aynıdır. Bu sebeple sıfatları ayrı bir İlah gibi tasavvur ve mülâhaza etmek şirk olur.

Fiillere tapmak şirk olur. Mesela ay, güneş, toprak, ateş, su gibi şeyler Allah'ın birer fiilleridirler ve bunlara tapmak şirk ve küfür olur. İmanımıza zarar verecek genel bilgileri iyice tahkik edersek, bu gibi kafa karışıklarından kurtuluruz inşallah. Kafamızın karışıklığı değil, kalbimizin içindeki iman önemlidir. Kalbimizdeki iman sağlam ve sahih olduktan sonra, gerisi teferruattır. Yalnız şu var ki, kalbi teşekkül ettiren, akıl ve vicdan kanalları olduğu için, bu kanalları da ilim deterjanı ile temizlemek gerekir.

Cenâb-ı Hakk'ın aynı, gayrı, ne aynı ne de gayrı olmak üzere üç çeşit sıfatı vardır.

Aynı sıfatlar, Allah'ın **tenzihi** ve **selbi** sıfatlarına denir. Bunlar **Vücûd, Kıdem, Beka, Muhâlefetün lil-havâdis, Kıyâm Bi-nefsihî, Vahdâniyet**dir. Bu sıfatlar Allah hakkında câiz olmayan mâna ve halleri bertaraf etmek için tedbir amaçlı konulmuş vasıflardır. Bu tenzihi sıfatlar iş ve icraat yapmazlar, onun için Allah'ın Zât-ı Akdes'inin aynı kabul edilmişlerdir. Yani bu sıfatlar Allah'ın Zâtının aynıdır, başka bir mâna ve gayrılık ifâde etmezler. Mesela; **Vücûd** sıfatı Allah'ın Zâtının varlığını ifâde eden bir sıfattır. Zıt mana olan ademi, yani yokluğu bertaraf eder. **Kıdem,** başlangıçtan münezze olmasını gösterir. **Bekâ** ise, sonu olmamayı ifâde eder. Bu sıfatlar mevcut ve fâil değildirler, bir kudret, bir irâde gibi varlıkları ve tasarrufları yoktur.

Gayri sıfatlar, Allah'ın **fiili olan sıfatlarına** denir. Bu fiili sıfatların ise miktarı ve sınırı yoktur.

Bu fiili sıfatların çokluğu ise, Allah'ın kudret sıfatının muhtelif mevcudattaki muhtelif tecelliyatından ibarettir. Mesela; Allah'ın kudret sıfatı bir çekirdeğin açılmasında tecelli ederken **Fettâh** nâmını alıyor, bir canlının ölümünde **Mûmit** ismini alıyor, bir hayat bahşederken **Muhyî** ismini alıyor, canlılara rızık verirken **Rezzâk** nâmını alıyor ve hâkeza...

Bu sıfatlar, kâinat ve mahlûkatın yaratılması ile açığa ve meydana çıktıkları için, Ehl-i Sünnet'e göre hâdistirler. Ama bu isimlerin arka cephesinde asıl iş gören ve icra

eden **kudret** sıfatı ezeli ve ebedidir. Onun için Allah, ezelde **Rezzâk, Muhyî, Fettâh** değildi demek, mânasız olur. Allah, ezelde **kudret** itibârî ile bu gibi fiili isimlere sahipti, ama tecelli ve yaratma ile bu isimler meydana çıktığından, tesmiye olarak hâdis oluyorlar. Gayri ismini de bu mânadan dolayı alıyor, yani tesmiye noktasından alıyor.

Ne ayni, ne de gayri olan sıfatlar ise, Allah'ın Zâtî ve **Sübûti** olan sıfatlarına denir. Bunlar **Hayât, İlim, İrâde, Kudret, Tekvin, Sem, Basar** ve **Kelâm**'dır. Bu sıfatlar kâinatta iş ve icraat gören ve tasarruf ve tecellileri olan hakîki ve etken sıfatlardır. Bu sıfatlar selbi ve gayri sıfatlar gibi mâneviye ve tenzihi sıfatlar değildirler. Allah'ın Zâtından başka mâna ve esasları olan, ama ondan da müstakîl ve bağımsız olmayan sıfatlardır. Onun için ne ayni, ne gayri mânasını ifâde eden Allah'ın Zât-ı Akdes'ine zâid ve Onunla kâim sıfatlar denilmiştir. Ne o, ne de onsuz olabilir.

Bu sıfatların Allah'ın Zâtı ile olan ilişkisi ve durumu ilm-i kelâm ve felsefenin en esaslı ve ihtilafli konusudur. Biz burada üç gurubun fikrini özet olarak izâh edeceğimiz ki, mesele o zaman açıklığa kavuşur. Öncelikle, Ehl-i sünnet'in dışındaki iki görüşü aktaralım.

Birincisi: Mûteziledir. Bunlar, Allah'ın bu sekiz sıfatını tıpkı selbi sıfatlar gibi Allah'ın Zâtının aynı kabul edip, bu sıfatların vücûdunu inkar ediyorlar. Yani bunlar, Allah'ın Zâtı hem ilim, hem irâde, hem kudret ve sâire deyip, Zâtından başka bir şeyi kabul etmiyorlar. Allah, kâinatta sıfatlar olmaksızın Zâtı ile iş ve icraat yapıyor diyorlar. Bunun gerekçesi olarak da tenzihi gösteriyorlar. Yani Allah'ın Zâtından başka Kadîm sıfatları kabul etmek, Kadîm Zâtların çoğalmasını gerektirir ki, bu da tevhîd ve tenzihe zıt olur derler. Mûtezilenin bu görüşü hem akla, hem de nakle zıt bir görüştür. Akli açıdan ilim ve irâdeyi aynı kabul etmek, zaten açık bir safstadır. Kur'ân'da ise Allah'a ilimdir, kudrettir demiyor, Âlimdir, Kâdirdir diyor. Yani ilim sahibidir, kudret sahibidir diyor. Bu da Mûtezilenin tezine zıt bir ifâdedir. Daha çok deliller var, ama biz numune nev'inden bunlarla iktifâ edelim.

İkincisi: Kerramiyelerin görüşüdür. Bunlar Allah'ın bu sekiz sıfatını Allah'ın Zâtının tamamen haricinde ve ondan müstakîl olarak değerlendirirler. O zaman mûtezilenin dediği gibi Kadîm varlıkların çoğalması söz konusu olur ki, bu da şirktir. **Mûtezilenin** tepkisi ve tefrite yönlendiren, **Kerramiyenin** ifrat fikirleridir. Kerramiye ekolünün savunduğu fikrin butlanı zâhirdir, izâh ve ispata lüzum yoktur.

Üçüncüsü: Ehl-i sünnet'in görüşüdür. Ehl-i sünnet'e göre Allah'ın Zâtî ve Sübûti sıfatları, Allah'ın Zâtı Akdes'ine zâiddir. Yani onun ile Kâimdir, onun ile ayakta durur, onun ile dâimidir. Ama bununla beraber Allah'ın Zâtı Akdes'inin aynı, mücâviri, muttasılı, mürekkebi, mücehhezi de değildir. Bu sıfatlar Allah'ın Zâtının aynı değildirler, onun için Allah'a ve Zâtına ilimdir, kudrettir, irâdedir demek yanlış oluyor. Bu sıfatlar Allah'ın Zât-ı Akdes'ine zâiddirler. Yani O değiller ama onunla kâimdirler. Bu sekiz sıfat, Allah değiller, ama Allah ile kâimdirler. Ama Allah'ın Zâtından başka bir mâna ve esası olan sıfatlardır. Allah'ın Zâtının aynı olmamaları

gayri olmalarını gerektirmez.

Mûtezile tefrit edip sıfatları aynı demekle inkar ediyorlar. **Kerramiye** ifrat edip, sıfatlara Allah'tan bağımsız ulûhiyet isnât etmişler.

Ehl-i sünnet ise, ne sıfatları inkar etmişler, ne de ulûhiyete götürmüşler. Ehl-i hak, ehl-i vasat olan Ehl-i sünnet'tir.